

7. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі / Олена Мар'їна // Бібл. вісн. – 2016. – № 4. – С. 8–12.

8. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / Марина Назаровець // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С. 24–26.

9. Наукометрія: методологія та інструментарій / Леонід Костенко, Олександр Жабін, Олександр Кузнецов [та ін.] // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 25–29.

10. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / Олег Сербін, Тетяна Ярошенко // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 8. – С. 12–15.

11. Симоненко Т. Бібліометричні системи Scopus і Google Scholar: сфери використання / Тетяна Симоненко // Бібл. вісн. – 2015. – № 2. – С. 10–13.

Bilous V.S.

Integration of science into global information space: the role and place of an academic library

The article reflects the innovative activities of library of Vinnitsa State Pedagogical University, development of library service in using research work of the University. Focused on the experience of the University library as an active partner in the stages of the life cycle of research scientists of the University. Noted the novelty and the role of the library in the process of increasing the representation of scientists of the University in the global space of science communication, implementation of bibliometric and scientometric methods of research.

Key words: *innovation in the library, information communication, digital space, scientometric methods, bibliometric, Google Scholar, Scopus, Web of Science, library of Vinnitsa State Pedagogical University.*

УДК 37.035:172.15]:001.4

Волобуєва І. І.

завідувач бібліотеки КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

ПОНЯТТЯ ПАТРІОТИЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

У статті на основі аналізу та порівняння наукових джерел розглянуто поняття патріотизму, розкрито його сутність у педагогічному контексті, критерії, рівні інтерпретації, різновиди, підходи до виховання.

Ключові слова: *патріотизм, патріотичне виховання, громадянське виховання.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення громадянського суспільства в Україні проблема виховання патріотизму підростаючого покоління набуває особливого значення. Формування громадянина-патріота, виховання його свідомої громадянської позиції розглядають як пріоритетні в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст., Концепції громадянського виховання в умовах розвитку української державності, Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Модернізація сучасної української освіти неможлива без реформування виховної системи, її спрямування на становлення свідомих громадян і патріотів незалежної української держави.

Проблема патріотичного виховання є однією з найважливіших, оскільки від її розв'язання залежить майбутнє держави. Ідея патріотизму завжди була і залишається основою консолідації суспільства. Патріотизм є джерелом духовних і моральних сил та здоров'я суспільства, його життєздатності, які найбільш яскраво виявляються в періоди важких випробувань.

Аналіз актуальних досліджень. Актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання визначається низкою обставин – соціальною ситуацією, що склалася нині в нашій країні, перетвореннями в суспільному, політичному та економічному житті, переоцінці цінностей у свідомості людей. Теоретичні розробки проблеми патріотизму ґрунтовно висвітлені у публікаціях І. Бега, О. Вишневського, М. Зубалій, Г. Коваль, К. Чорної та ін. Водночас упродовж останніх років спостерігається зростання інтересу до проблем національно-патріотичного виховання дітей та молоді й інших дослідників, зокрема, В. Гарнійчук, Г. Корж, С. Лопатюк, Н. Волкової, Н. Скотної, Є. Стех та ін.

Мета статті – розкрити сутність та зміст поняття «патріотизм» в українській педагогічній науці.

Виклад основного матеріалу. Поняття «патріотизм» у різні періоди розвитку соціуму трактувалося неоднозначно. Радянська педагогічна наука так і не змогла виробити єдиного підходу до розуміння суті патріотичного виховання. Серед багатьох сучасних учених, які досліджували поняття патріотизму, немає спільного розуміння його змісту.

У педагогічному словнику за редакцією М. Ярмаченка поняття «патріотизм» визначено як «суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни, яке виявляється в певних діях і складному комплексі суспільних почуттів, що звичайно називається любов'ю до батьківщини» [6, с. 356]. Наголошуючи, що виховання патріотизму є найважливішим завданням усієї системи освіти й виховання, прояви патріотизму трактуються як принципи моралі: «підкування про інтереси та історичну долю країни й готовність заради неї на самопожертви; вірність вітчизні, що бореться з ворогами; гордість соціальними та культурними досягненнями своєї країни; співчуття до страждання народу; повага до історичного минулого вітчизни і успадкування від нього традицій; прив'язаність до місця проживання – міста, села, області, країни в цілому» [6, с. 356].

В енциклопедії освіти патріотизм трактується як «суспільний моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині й захищати її від ворогів» [5, с. 633]. Для сучасної людини патріотизм став одним із перших обов'язків і одним із найпочесніших почуттів – це є те, чим патріот віддячує державі за все, що вона робить для нього, а держава є сукупністю громадянських інституцій, які забезпечують життя людини.

У концепції патріотизму незалежної України увага дедалі більше акцентується на національно усвідомленому ставленні до Батьківщини. Це означає прагнення культивувати в собі почуття, волю й життєві настанови в руслі патріотичної самосвідомості, творчо стверджувати в собі духовне життя свого народу – сприйняти українську мову й історію, державність і правосвідомість, світосприйняття, пісню, літературу й соціонормативну культуру тощо як свої власні [5, с. 633].

Н. Волкова зазначає, що виховання громадянина має бути спрямованим на розвиток патріотизму, національної самосвідомості, культури міжетнічних відносин, планетарної свідомості, правосвідомості, політичної культури, дбайливого ставлення до природи, моральності, культурної поведінки особистості. Науковець розкриває поняття «патріотизм» як складову громадянського виховання, тобто як «глибоке громадянське почуття, змістом якого є любов до свого народу, Батьківщини, усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, вболівання за його майбутнє» [3, с. 105]. Отже, патріотизм тлумачиться нею у співвіднесенні з національною самосвідомістю, що передбачає усвідомлення себе часткою національної (етнічної) спільноти, носієм національних (етнічних) цінностей, а також із полікультурним, правовим, екологічним і моральним вихованням.

Дослідниця В. Гарнійчук окреслює проблему патріотизму, визначаючи компоненти, критерії та показники його сформованості. Зокрема, вона виокремлює три критерії виховання патріотизму, а саме: емоційно-мотиваційний, когнітивний і діяльнісний [4, с. 123].

І. Бех і К. Чорна наголошують на ролі національної ідеї в становленні громадянина-патріота України: «патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею» [1, с. 17]. Науковці також виокремлюють два основних рівні інтерпретації цього багатогранного і складного поняття:

- особистісний, що є пріоритетною стійкою характеристикою людини, яка проявляється в її свідомості, моральних ідеалах та цінностях, у реальній поведінці та вчинках;
- суспільний – це суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації [1, с. 18].

Як зазначають дослідники І. Бех і К. Чорна, з патріотизмом поєднується етнічна самосвідомість громадянина, яка ґрунтується на етнічній ідентифікації, що вбирає в себе любов до свого народу, віру в його духовні сили, його майбутнє, готовність до праці на користь народу, знання та вміння осмислювати його моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; передбачає систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, звичками, знаннями, відповідальністю перед своїм народом [1, с. 19].

Отже, серед науковців немає єдиного розуміння педагогічного статусу категорії «патріотизм», хоча у визначенні цілей патріотичного виховання думки вчених значною мірою збігаються, тому визначення патріотизму потребує подальшого уточнення, адже багатозначність у тлумаченні терміна розмиває розуміння його значення.

О. Вишневський будує теорію виховання на таких цінностях: моральність (абсолютна вічна цінність), патріотизм (національна цінність), демократизм (громадянська цінність), родинність (сімейна цінність), характерність (цінність особистого життя), природосвідомість (валеоекологічні цінності).

Загалом, як свідчать наукові джерела, українські дослідники услід за О. Вишневським виокремлюють три основних різновиди патріотизму:

- етнічний, що ґрунтується на почутті власної причетності до певного етносу, його мови, культури, історії;
- територіальний, що ідентифікується з певною територією, її ландшафтом, кліматом тощо;
- державний, що передбачає вихованість громадянського світогляду [2].

З огляду на те, що патріотичні цінності є не раціональними абстрактними поняттями, а співвідносяться з конкретною етнонаціональною культурою, лише усвідомлюючи власну причетність до неї, особистість стає свідомим патріотом, носієм цієї культури.

І. Бех і К. Чорна виокремлюють теоцентричний, соціоцентричний та антропоцентричний підходи до формування патріотизму. Автори підтримують останній з них, найбільш співвіднесений із суб'єктом – особистістю як носієм патріотизму в соціумі, а метою патріотичного виховання вважають становлення громадянина – патріота України [1]. Прихильники гуманістичних виховних систем надають перевагу останньому, хоча не заперечують і двох попередніх підходів.

За визначенням Р. Петронговського, патріотизм – це здатність особистості ідентифікувати себе з українським народом, з громадянами Української держави та потреба в постійному самоствердженні з метою власного духовного й інтелектуального зростання, що сприяє прогресу самого суспільства [7].

Н. Скотна, аналізуючи сучасний стан та особливості патріотичного виховання в сучасному українському суспільстві, називає кілька причин важливості проблеми патріотичного виховання: системна криза ідентичності, економічна дезінтеграція та соціальна диференціація, відсутність єдиної оцінки і трактування найважливіших історичних подій. На сьогодні, на думку дослідниці, стан патріотизму в Україні територіально обмежений. Його об'єктом виступає не Вітчизна взагалі, батьківщина, тобто місце, де людина народилася [8, с. 19–25].

Висновки. Узагальнення розглянутих вище наукових джерел засвідчує, що дослідники виокремлюють такі складники патріотизму як любов до Батьківщини, відданість, готовність до її захисту, знання мови й історії, інтерес до національної культури загалом, до народних традицій.

Розбудова громадянського суспільства та утвердження демократичної правової держави потребують відповідного підходу до виховання патріотів України. Таким чином, метою виховання патріотизму має бути становлення громадянина – патріота своєї Батьківщини, готового піклуватися про народ, переконаного в необхідності розбудови країни як суверенної, незалежної, демократичної, правової соціальної держави, здатного сприяти зміцненню толерантних відносин у суспільстві, знати свої права та обов'язки, прагнути до самовдосконалення та самореалізації.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: (програмно-виховний контекст) / І. Д. Бех, К. І. Чорна. – Київ : ІПВ АПН України, 2008. – 40 с.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси / О. Вишневецький ; Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти, Львів. обл. пед. т-во ім. Григорія Ващенко. – Львів, 1996. – 238 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник / Н. П. Волкова. – Київ : Академія, 2001. – 576 с.
4. Гарнійчук В. М. Сформованість патріотизму старших підлітків на етапі становлення української держави : компоненти, критерії та показники / В. М. Гарнійчук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Кіровоград, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 123–132.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – Київ : Пед. думка, 2001. – 514 с.
7. Петронговський Р. Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників : монографія / Р. Р. Петронговський ; за ред. М. В. Левківського. – Житомир : Полісся, 2003. – 220 с.
8. Скотна Н. В. Патріотичне виховання в Україні: реалії та перспективи / Н. В. Скотна // Проблеми українського національного виховання : зб. наук. пр. / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2013. – С. 19–26.

Volobuieva I. I.

Interpretation of the concept *patriotism* in the ukrainian pedagogical science

The notion of «patriotism» is investigated in article on the basis of the analysis and comparison of scientific sources, considered and reveals its essence in a pedagogical context. A criterion, levels of interpretation, variety, approaches to the formation of patriotism is defined.

Key words: *patriotism, patriotic education, civic education.*